

A vertical strip on the left side of the page shows a microscopic view of cells, likely in a petri dish, with a blue and green color palette. The cells are out of focus, creating a bokeh effect.

FEDERAAL ONDERZOEKSPROGRAMMA DRUGS

SOCPREV2

SOCIALE PREVENTIE VAN DRUGGERELATEERDE CRIMINALITEIT: VERVOLG- EN IMPLEMENTATIEPROJECT – SOCPREVBIS

Charlotte Colman (Universiteit Gent), Jorne Vanhee (Universiteit Gent),
Lieven Pauwels (Universiteit Gent), Freya Vander Laenen (Universiteit
Gent)

SOCPREV 2

SOCIALE PREVENTIE VAN DRUGGERELATEERDE CRIMINALITEIT: VERVOLG- EN IMPLEMENTATIEPROJECT – SOCPREVBIS

Contract - DR/00/88

EINDRAPPORT

PROMOTORS: Charlotte Colman (Universiteit Gent)
Lieven Pauwels (Universiteit Gent)
Freya Vander Laenen (Universiteit Gent)

AUTEURS: Jorne Vanhee (Universiteit Gent)

Uitgegeven in 2022 door het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO)
WTC III
Simon Bolivarlaan 30
B-1000 Brussel
België
Tel: +32 (0)2 238 34 11 - Fax: +32 (0)2 230 59 12
<http://www.belspo.be>
<http://www.belspo.be/drugs>

Contactpersoon: Charlotte Colman
Tel: +32 (0)9 264 84 22

Het Federaal Wetenschapsbeleid of iemand die handelt in naam van het Federaal Wetenschapsbeleid is niet verantwoordelijk voor het gebruik dat gemaakt kan worden van deze informatie. De auteurs zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, elektronisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere wijze, zonder vermelding van de bron:

Colman, C., Vanhee, J., Pauwels, L., Vander Laenen, F. ***Sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit: vervolg- en implementatieproject – SOCPREVBIS***. Eindrapport. Brussel: Federaal Wetenschapsbeleid 2022 – 31 p. (Federaal Onderzoeksprogramma Drugs)

VOORWOORD/ DANKWOORD

Investeren in monitoring en evaluatie van lokale projecten betekent dat inzicht kan verkregen worden in welke (onderdelen van) projecten werken, maar vooral ook waarom deze (onderdelen van) projecten werken. Monitoring en evalueren worden vaak beschouwd als een eenmalige gebeurtenis maar kunnen net zeer nuttig zijn als ze gezien worden als een continu proces, verweven met een lokaal project en beleid.

Tijdens dit onderzoek hebben we daarom een handleiding en werkboek ontwikkeld om steden en gemeenten te gidsen binnen het evaluatieveld. We focussen hierbij op het monitoren en evalueren van lokale projecten in het kader van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast.

Dit draaiboek vertrekt van het theoretische raamwerk van “realistisch evalueren”, waarbij de focus ligt op de context van een project. Realisten zoeken niet enkel een antwoord op de vraag of een project werkt, maar willen vooral ook inzicht krijgen onder welke omstandigheden, hoe en voor wie een project werkt.

Maar vergis u niet beste lezer, we beoogden geen puur theoretisch document af te leveren. Wij wilden vooral een praktische, toegankelijke en gebruiksvriendelijke handleiding voorleggen. Een metgezel, die steden en gemeenten stap per stap introduceert in de wereld van monitoren en evalueren.

Dit onderzoek was voor het onderzoeksteam een leerrijk en aangenaam proces, dat enkel dankzij de medewerking en steun van een aantal personen succesvol kon afgerond worden. Het onderzoeksteam wenst deze personen dan ook te danken voor hun enthousiaste medewerking.

Onze oprechte dank gaat allereerst uit naar de drijvende krachten achter de projecten binnen de drie deelnemende steden/gemeenten: Peter Colle, Diète Glas en Filip De Sager (Gent); Werner Van Herle, Illias Marraha en Michelle Ferket (Mechelen); Dr. Mineke Viaene, Eric Nysmans en Patrick Nijsmans (Vorselaar/regio Kempen). Deze personen waren bereid dit avontuur samen met ons aan te gaan door de handleiding en het werkboek toe te passen op hun projecten. Dankzij hun input en feedback hebben we samen een handleiding en werkboek kunnen ontwikkelen die als leidraad

kunnen dienen voor de evaluatie van toekomstige projecten binnen diverse steden en gemeenten.

Verder willen we de bijkomende leden van het SOCPREVBis begeleidingscomité hartelijk danken voor hun constructieve feedback en pertinente vragen doorheen het traject. Dank aan Koen Van Heddeghem, Geert Van Ham, Lies Deckers en Marc Tack.

Tot slot gaat een woord van dank uit naar de Programmatorische Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid (BELSPO) en de Algemene Directie Veiligheid & Preventie, FOD Binnenlandse Zaken voor het financieren van dit onderzoek. We wensen dan ook de heer Aziz Naji, verantwoordelijke voor het “Onderzoeksprogramma ter ondersteuning van de federale beleidsnota drugs” (BELSPO); Mevrouw Leen Cortebeeck en Dhr. Stijn Thieren, van de dienst Lokale en Integrale Veiligheid (FOD Binnenlandse Zaken), te danken die ons meer dan gedegen hebben bijgestaan tijdens dit project.

Charlotte Colman

Coördinator SOCPREVBis

Gent, 2022

INHOUDSTABEL

1. Inleiding	7
2. Naar een op kennis gebaseerd beleid	10
1.1. De sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast	10
1.2. Wat werkt: voor wie, onder welke omstandigheden en hoe?	11
3. Bouwen aan de evaluatiecultuur: het SOCPREVBIS-traject.....	15
3.1. Deelnemende projecten praktijktest SOCPREVBIS	15
3.1.1. Verslavingskoepel Kempen VZW, Vorselaar/regio Kempen	16
3.1.2. Urban Therapy project, Mechelen	16
3.1.3. Pleinpatrons, Gent.....	17
3.2. Het implementatietraject	17
3.2.1. Module 1: Introductie evaluatie en opstellen evaluatiekader (25 maart 2021)	18
3.2.2. Module 2: Registratie van indicatoren (mei/juni & september 2021)	18
3.2.3. Module 3: Evaluatie van de gegevens (25 oktober 2021)	19
3.2.4. Module 4: Rapportage (3 februari 2022)	19
3.2.5. Module “Train the trainer” SLIV (24 februari 2022)	19
3.3. Aanpassingen aan het draaiboek	20
4. Lessons learned en aanbevelingen	22
5. Conclusie	26
Bibliografie	27

1. INLEIDING

Sociaal beleid en sociale interventies monitoren en evalueren levert heel wat voordelen op. Door het monitoren en evalueren van interventies beschik je over wetenschappelijke evidentie die toelaat rationele keuzes te maken. Een interventie kan bijvoorbeeld bijgestuurd worden wanneer de evaluatie aantoont dat de doelstellingen van het project niet bereikt worden, hierdoor voorkomt men verspilling van kostbare middelen (Welsh & Farrington, 2009, 2012). Zonder deze evidentie bestaat immers het risico dat beleid en praktijk zich laten leiden door veronderstellingen en intuïties die hun doel voorbij schieten of, in het slechtste geval (onbedoeld) kunnen leiden tot schadelijke gevolgen (McCord, 2003; Petrosino, Turpin-Petrosino, & Finckenauer, 2000).

Binnen de preventie van (problematisch) druggebruik worden monitoring en evaluatie sterk gepromoot, mede onder impuls van het Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EMCDDA) (Burkhart, 2020). Het voeren van een evidence-informed beleid staat immers hoog op de beleidsmatige agenda van het drugbeleid (Council of the European Union, 2020). In de praktijk zien we echter dat wetenschappelijke evaluaties van projecten gerelateerd aan de preventie van druggerelateerde criminaliteit en overlast beperkt blijven. In vergelijking met de preventie van druggebruik, zijn nauwelijks studies voorhanden zijn die zich expliciet richten op de preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast (Atkinson et al., 2009; EUCPN, 2020b; ICPC, 2015; Pauwels, Vander Laenen, Maes, De Kock, & Mine, 2017).

Voorliggend onderzoek is een vervolgstudie van ‘Sociale Criminaliteitspreventie: Een evaluatie van initiatieven om druggerelateerde criminaliteit te reduceren’ (SOCPREV) een BELSPO-onderzoek dat probeerde dit tekort aan evidentie aan te vullen en presenteerde daartoe een overzicht van (inter)nationale goede praktijken in het kader van de sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast. Binnen het SOCPREV-onderzoek werd ook een registratiedraaiboek ontwikkeld dat steden en gemeenten in staat stelt om relevante proces-, output- en uitkomstindicatoren te registreren om zo een latere evaluatie van hun projecten te faciliteren.

Tegelijk plaatste SOCPREV een aantal belangrijke kanttekeningen rond de rol van wetenschappelijke evidentie binnen sociaal beleid en praktijk. Wetenschappelijk bewijs is en kan namelijk niet de enige bron van kennis zijn waarop het beleid en de praktijk zich baseren. Een lijst aan factoren maken deze realiteit complexer (Rushmer, Ward, Nguyen, & Kuchenmüller, 2019). Het gaat hierbij dan vooral over politieke en contextuele factoren, maar ook praktische zaken zoals tijd en middelen (Bjørge, 2016; Pauwels et al., 2017; Welsh & Farrington, 2012).

SOCPREVbis is een praktijkgericht vervolgonderzoek op SOCPREV waarin we het registratiedraaiboek aan een praktijktest onderwerpen. Onze centrale doelstelling bestond erin een pragmatisch draaiboek te ontwikkelen dat steden en gemeenten helpt hun projecten in het kader van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast te monitoren en te evalueren. Steden en gemeenten – en in het bijzonder kleinere steden en gemeenten – vragen immers een gerichte, concrete ondersteuning bij het registreren van lokale en intergemeentelijke projecten in het kader van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast.

Het draaiboek werd in de praktijk getest en geïmplementeerd in drie verschillende steden: Vorselaar/regio Kempen, Mechelen en Gent. Daarnaast richtte SOCPREVbis ook een lerend netwerk op tussen zowel de drie steden als op ruimere schaal door training van en samenwerking met de medewerkers van de FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie.

De bijkomende doelstellingen van SOCPREVbis waren dan ook vierledig:

1. Implementeren van het SOCPREV-registratiedraaiboek in 3 steden en gemeenten (kleine, middelgrote en grote steden en gemeenten) en ze aan een praktijktoets onderwerpen;
2. Vormen en coachen van de 'registratie-ambassadeurs' die binnen deze drie Vlaamse steden het draaiboek implementeren;
3. Steden en gemeenten ondersteunen in het registreren van proces, output- en/of impactindicatoren;
4. Medewerkers van FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie vormen in het ondersteunen van registratie en evaluatie van lokale projecten.

Dankzij de praktijktoets werd het draaiboek verfijnd tot een pragmatisch instrument dat richting geeft aan de praktijk en aansluit bij hun realiteit. We vormden het draaiboek om tot een handleiding in combinatie met gebruiksvriendelijke invulbladeren. Zo worden steden en gemeenten begeleid doorheen het evaluatieproces. Deze handleiding en invulbladeren zijn terug te vinden in bijlages 1 en 2. Doorheen dit eindrapport zullen we verwijzen naar de originele versie als het 'draaiboek' en de vernieuwde versie als 'handleiding' en/of 'werkboek'.

Dit eindrapport wordt dus in grote mate gevormd door de ontwikkelde handleiding en het werkboek (bijlages 1 en 2). Daarnaast besteden we in dit eindrapport aandacht aan de rol van evaluatie binnen een op kennis gebaseerd beleid (hoofdstuk 2). Vervolgens bieden we een kort overzicht van het implementatietraject in de drie verschillende steden en gemeenten waar we de handleiding hebben getest, samen met de aanpassingen die daaruit voortvloeiden (hoofdstuk 3).

In een laatste hoofdstuk 4 beschrijven we enkele waardevolle lessen en randvoorwaarden voor het verdere gebruik van deze nieuwe handleiding en het werkboek.

2. NAAR EEN OP KENNIS GEBASEERD BELEID

1.1. De sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast

Zoals in de inleiding aangehaald, bracht het SOCPREV-onderzoek (Pauwels et al., 2017) naar boven dat slechts weinig evaluatiestudies peilen naar een effect op druggerelateerde criminaliteit en/of overlast. Op basis van een *systematic review* vond men terug dat in 90% van de gevonden effectstudies het eerder ging over de preventie van (problematisch) druggebruik of de preventie van criminaliteit bij jongeren, dan over de preventie van druggerelateerde criminaliteit (Pauwels et al., 2017). Ondanks het tekort aan evaluatiestudies die zich specifiek focussen op druggerelateerde criminaliteit en/of overlast, blijft dit uiteraard waardevolle wetenschappelijke evidentie: druggebruik en crimineel gedrag kennen een bijzondere, dynamische en complexe relatie tot elkaar (EUCPN, 2020b).

Druggerelateerde criminaliteit wordt daarbij veelal verklaard aan de hand van drie verschillende theorieën (Colman & Vandam, 2009; De Ruyver et al., 2008; EMCDDA, 2007; Goldstein, 1985). Een eerste verklaring stelt dat (problematisch) druggebruik ertoe kan leiden dat (meer) criminaliteit gepleegd wordt. Dit kan verklaard worden door het psychofarmacologische effect van een bepaalde drug, waarbij een delict gepleegd wordt onder invloed van drugs denk bijvoorbeeld aan intrafamiliaal geweld (Heise, 2011), of door verwervingscriminaliteit of delicten die gepleegd worden om aan een drug- of levensbehoefte te voldoen, zoals winkeldiefstal. Ten tweede kan criminaliteit ook leiden tot druggebruik, waarbij druggebruik als een verlengde kan worden gezien van de criminele levensstijl. Druggebruik en criminaliteit kunnen, ten derde, ook veroorzaakt worden door een aantal gedeelde factoren. Zo ligt druggebruik niet aan de basis van criminaliteit of criminaliteit aan de basis van druggebruik, maar heeft onderzoek aangetoond dat een aantal factoren tot beide vormen van problematisch gedrag kunnen leiden: laag zelfbeeld, geweld binnen het gezin, strenge opvoedingsstrategieën, socio-economische problemen of deviante *peers* (Biglan & Van Ryzin, 2019).

De relatie tussen druggebruik en criminaliteit betreft een complexe en dynamische samenhang, waarbij uiteraard niet elke persoon die drugs gebruikt crimineel gedrag

stelt of omgekeerd, maar waarbij de kans wel groter is dan in de algemene populatie (Bennett, Holloway, & Farrington, 2008). Afhankelijk van de doelgroep en de onderliggende relatie tussen (problematisch) druggebruik en criminaliteit zal er ook een gericht en preventief antwoord moeten volgen (EUCPN, 2020b).

Sociale preventie is daarbij een mogelijk antwoord. Deze preventie richt zich op de onderliggende sociale factoren die kunnen leiden tot druggebruik en/of criminaliteit, i.e. de 'oorzaken van de oorzaken'. Met andere woorden, deze vorm van preventie zet in op de kwetsbaarheden binnen verschillende levensdomeinen zoals (mentaal) welzijn, tewerkstelling, opleiding, maar ook op normen en waarden, cognitieve vermogens, sociale interacties (Pauwels et al., 2017).

Het is verder eigen aan sociale preventie, en zeker in het licht van de relatie tussen druggebruik en crimineel gedrag, dat de effecten verder gaan dan wat ze initieel voor ogen had. Vaak brengt sociale preventie ook positieve veranderingen met zich mee op die levensdomeinen waarop werd ingewerkt zoals tewerkstelling, sociaal-economische positie of sociaal kapitaal (Welsh, Farrington, & Gowar, 2015). Sommige projecten profileren zich dan ook bewust niet louter op het voorkomen van criminaliteit, maar eerder als sociaal werk. Zij richten zich niet direct op het voorkomen van criminaliteit en/of druggebruik, maar zien de effecten hierop evenwel als een positief en indirect effect van hun activiteiten. Een andere reden voor deze keuze is de bezorgdheid rond mogelijke stigmatisering van de doelgroep. Criminaliteitspreventie kan een negatieve bijklank geven aan het project, terwijl men eerder een positieve boodschap wil uitdragen. Een project dat zich niet profileert als criminaliteitspreventie voorkomt zo die mogelijke stigmatisering.

1.2. Wat werkt: voor wie, onder welke omstandigheden en hoe?

SOCPREV stelde dus een tekort vast aan wetenschappelijk evidentie over effectieve sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast (Pauwels et al., 2017). Nochtans kan dit bewijs heel wat voordelen bieden ten aanzien van het beleid en de praktijk. Kennis over voorgaande en effectieve oplossingen is een fundamenteel puzzelstuk om een deel van de criminaliteit werkelijk te voorkomen (Bjørge, 2016). Zo kan men op basis van wetenschappelijke informatie rationele beleidskeuzes maken en dit aanhouden doorheen de uitvoering van preventieve interventies. Zo een beleid

staat gekend als *evidence-based* en beoogt een efficiënter gebruik van de beschikbare middelen (Welsh & Farrington, 2012). Door in te zetten op ‘wat werkt’ voorkomt men verspilling en eventuele schadelijke gevolgen van bepaalde projecten (McCord, 2003). Preventie mag dan wel steeds goed bedoeld zijn, sommige vormen hebben geen effect of doen zelfs meer kwaad dan goed (Petrosino et al., 2000). Projecten die bijvoorbeeld enkel inzetten op bewustmaking van de gevaren van druggebruik tonen zelden positieve resultaten (EUCPN, 2020a). Jongeren schrik aanjagen over de mogelijke gevolgen van druggebruik of een criminele levenswandel kan zelfs leiden tot het omgekeerde effect: meer druggebruik en risicovol gedrag (EUCPN, 2021b).

Als we daadwerkelijk willen evolueren naar een op wetenschap gebaseerd beleid, dan is een bepaalde hoeveelheid van dit wetenschappelijk bewijs noodzakelijk en moet die hoeveelheid opgebouwd worden aan de hand van evaluatiestudies (Welsh & Farrington, 2009).

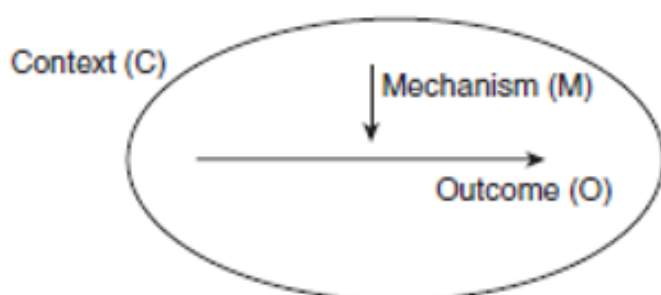
Tegelijk moeten we ons de vraag stellen welke plaats wetenschappelijk bewijs kan innemen binnen sociaal beleid. Het opstellen en uitvoeren van beleid en praktijk wordt natuurlijk beïnvloed door heel wat factoren zoals de politieke en sociale context waarin het beleid plaats vindt, maar ook meer praktische aspecten zoals tijd en middelen (Pauwels et al., 2017; Rushmer et al., 2019). Met andere woorden: beleid vormen en in de praktijk uitvoeren is altijd het resultaat van een compromis tussen verschillende belangen en overwegingen en wetenschappelijk bewijs is daarin één van de mogelijke kennisbronnen. Op zijn beurt is dit bewijs ook weer onderhevig aan interpretatie en aanpassingen vanuit de praktijk (Bowen & Zwi, 2005; Davies & Powell, 2012; EUCPN, 2021a). Willen we de kwaliteit van criminaliteitspreventie verbeteren, dan verdient wetenschappelijk bewijs inderdaad een prominentere rol, maar blijft het daarnaast noodzakelijk om voldoende aandacht te schenken aan de complexiteit waarin beleid en praktijk zich ontwikkelen.

Beleids- en praktijkwerkers moeten daarom kennis over ‘wat werkt’ kunnen toepassen in hun eigen lokale setting en dit koppelen aan andere bronnen van kennis zoals organisatorische mogelijkheden of persoonlijke ervaring (Davies & Powell, 2012; Ekblom, 2010). Het is dus niet zo dat we overal dezelfde kant-en-klare recepten op een gestandaardiseerde manier kunnen toepassen om criminaliteit te voorkomen.

Naast het bestuderen van ‘wat werkt’, moet ook informatie aanwezig zijn over de omstandigheden waarin een interventie kan werken, hoe dat in de praktijk kan verlopen en voor welk probleem en doelgroep dat geldt. Anders gezegd: we willen weten wat onder de motorkap van deze interventies gebeurt (Astbury & Leeuw, 2010).

Theorie-gestuurde evaluaties sluiten het best aan bij de voorgestelde manier van werken. Aan de hand van theoretische verklaringen kijken deze evaluaties onder de motorkap van interventies en zoeken zij naar de manier waarop projecten effecten produceren. Daarnaast bieden theorie-gestuurde evaluaties ook ruimte voor meer kwalitatieve bevindingen en reiken zij zo praktische informatie en handvatten aan om projecten te verbeteren (Marchal, Van Belle, Van Olmen, Hoerée, & Kegels, 2012; Stame, 2004).

Binnen SOCPREV en SOCPREVBis zijn we daarom met theorie-gestuurde evaluatie aan de slag gegaan. Concreet hanteerden we het kader van *realistische evaluatie*, een specifieke vorm van theorie-gestuurd evalueren (Pauwels et al., 2017; Pawson & Tilley, 2004).

Figuur 1 Basiscomponenten van een realist causale verklaring (Pawson, 2006: 22)

Realisten onderscheiden zich binnen deze theorie-gestuurde evaluaties door het specifieke model waarbinnen zij hun theoretische verklaringen kaderen, het zogenaamde *Context-Mechanism-Outcome*

(CMO) model (figuur 1) (Pawson, 2006; Pawson & Tilley, 1997; Pawson & Tilley, 2004).

Realistische evaluatie hecht veel waarde aan de context waarin een project plaats vindt. *Realisten* argumenteren dat deze ‘externe’ variabelen, zoals de bredere beleidscontext waarin het project uitgevoerd wordt of de partners waarmee men samenwerkt, fundamenteel zijn en mee het succes van het project bepalen. Met andere woorden: een project werkt pas wanneer de omstandigheden gunstig zijn (Dalkin, Greenhalgh, Jones, Cunningham, & Lhussier, 2015; Pawson & Tilley, 2004).

Verder stellen *realisten* dat sociale interventies, onder de juiste omstandigheden, onderliggende mechanismen kunnen activeren, die op hun beurt tot bepaalde uitkomsten kunnen leiden. Zo een mechanisme, zoals sociale controle of afschrikking, wordt pas geactiveerd wanneer mensen dit – bewust of onbewust – toelaten (Bjørge, 2016; Kahneman, 2011). Volgens *realisten* biedt een project namelijk via zijn activiteiten bepaalde hulpbronnen aan de doelgroep en kunnen de ontvangers hier al dan niet op ingaan en hun gedrag aanpassen. Op die manier wordt een mechanisme ‘geactiveerd’, maar is het welslagen van een programma afhankelijk van een menselijke deliberatie. Die al dan niet bewuste keuze is op zijn beurt weer afhankelijk van allerlei ‘externe’ variabelen: zoals sociaaleconomische positie, leeftijd, geslacht of psychologische factoren. Met andere woorden, verschillende doelgroepen zullen op een andere manier omgaan met het project en deze afweging kan leiden tot verschillende (of zelfs geen) uitkomsten. *Realisten* zoeken op deze manier niet enkel een antwoord op de vraag ‘werkt het?’, maar willen ook inzicht krijgen in de vraag ‘voor wie’, ‘onder welke omstandigheden’ en vooral - ‘hoe’ werkt het project (Pauwels et al., 2017; Pawson & Tilley, 1997; Pawson & Tilley, 2004; Wong et al., 2016).

3. BOUWEN AAN DE EVALUATIECULTUUR: HET SOCPREVBIS-TRAJECT

Om wetenschappelijk bewijs een prominentere rol te geven binnen het beleid en de praktijk rond criminaliteitspreventie en om te kunnen leren van effectieve voorbeelden, zijn meer evaluatiestudies nodig. Het SOCPREV-registratiedraaiboek werd specifiek met dit doel opgesteld (Pauwels et al., 2017). Dit draaiboek biedt beleid en praktijk een kapstok om hun evaluatie rond op te bouwen. Tijdens het SOCPREVBis vervolgen en implementatieonderzoek verfijnden en optimaliseerden we het draaiboek om de instroom aan evaluaties daadkrachtiger te laten verlopen en tot een succesvol einde te brengen.

Het aanreiken van een dergelijke kapstok en het aanbieden van ondersteuning bij monitoring en evaluatie is nodig aangezien er binnen (lokaal) beleid en praktijk onzekerheid en weerstand kan bestaan ten aanzien van monitoren en evalueren. Het Europees Netwerk voor Criminaliteitspreventie onderzocht daartoe recent de attitudes van preventiewerkers ten aanzien van evaluatie (Silva & Lind, 2020). De onderzoekers toonden aan dat preventiewerkers evaluatie soms als een bedreiging ervaren voor de verdere werking van het project. Omgekeerd kan het vertrouwen in het project zo groot zijn dat het volgens beleid en praktijk overbodig lijkt om de werking ervan te evalueren. De belangrijkste conclusie uit dit Europees onderzoek is echter dat de meerderheid van de preventiewerkers wel de meerwaarde van evaluatie erkennen. Het levert hen waardevolle feedback op over het proces en het functioneren van hun activiteiten en kunnen zo hun project verbeteren en een grotere impact bereiken. De grootste barrière is dan ook eerder van praktische aard, waarbij evaluatie wordt gepercipieerd als te moeilijk, tijdrovend of duur (Silva & Lind, 2020). Dat zijn factoren die we kunnen beïnvloeden. Vandaar dat we ervoor hebben gekozen om het draaiboek uit te breiden met een begeleidende handleiding, maar ook gerichte aanpassingen hebben doorgevoerd op basis van de feedback van de verschillende deelnemers aan de praktijktest.

3.1. Deelnemende projecten praktijktest SOCPREVBIS

Binnen deze praktijktest werd het SOCPREV-draaiboek onderworpen aan een praktijktest en vertaald naar de realiteit van kleine, middelgrote en grote steden. De projecten waarmee gewerkt werd, dienden echter te passen binnen het

onderzoekskader van het originele SOCPREV-onderzoek. Projecten konden met andere woorden op directe wijze gericht zijn op druggerelateerde criminaliteit en/of overlast aan de hand van sociale preventie of op indirecte wijze gericht zijn op het verminderen van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast, zoals bijvoorbeeld vroeginterventie, vroegdetectie of schadebeperking. Binnen SOCPREVBis vonden we drie projecten bereid mee te stappen in de praktijktest.

We bespreken hierna kort de drie projecten waarmee werd samengewerkt en stippen aan hoe zij binnen de scope van het originele SOCPREV-onderzoek passen.

3.1.1. Verslavingskoepel Kempen VZW, Vorselaar/regio Kempen

De Verslavingskoepel Kempen VZW (VKK) hanteert een specifiek model van zelfhulp voor personen met een verslaving. Deze werd opgericht in 2018 binnen de Kempense regio. Het project betreft een doorgedreven samenwerkingsverband tussen ziekenhuizen, huisartsen, sociale diensten en ervaringsdragers. Via deze samenwerking beoogt het project de verslavingsproblematiek aan te pakken en cliënten te behoeden van (her)opname, herval en verdere schade aan mens en omgeving. Hoewel dit de directe focus is van het project, hebben zij ook oog voor het voorkomen en beperken van strafbare feiten en overlast. Het voorkomen van intrafamiliaal geweld neemt daarbij een bijzondere plaats in. De ervaringsdragers, die zelf een verslavingsachtergrond hebben, vormen de brug tussen cliënt en hulpverlening. Op deze manier verlagen zij de drempel en vergemakkelijken zij het contact met deze vaak moeilijk bereikbare doelgroep.

Eerder onderzoek toont aan dat geïndiceerde drugpreventie zelden de effecten op criminaliteit en/of overlast evalueert (EUCPN, 2020b; ICPC, 2015; Pauwels et al., 2017). Wanneer dit echter wel wordt onderzocht, vindt men vaak positieve resultaten. Het was op die manier ook interessant om een dergelijk project mee te nemen binnen SOCPREVBis om na te gaan of het draaiboek ook geïndiceerde drugpreventievoldoende kan begeleiden.

3.1.2. Urban Therapy project, Mechelen

Urban Therapy werd opgericht begin 2020 en is een project dat werkt rond de problematiek van dubbeldiagnose en zorgmijders. Via een 'straattherapeut', een

outreaching medewerker met een achtergrond als klinisch psycholoog, probeert men deze moeilijk te bereiken doelgroep te activeren om geschikte hulp te zoeken.

Eerder onderzoek identificeerde het verbeteren van de kwaliteit van verschillende levensdomeinen, waaronder mentale gezondheid als één van de basis-ingrediënten voor het voorkomen van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast (Pauwels et al., 2017). Daarnaast poogt dit project ook de doelgroep zelf te activeren en de drempels te verlagen naar de hulpverlening. Ook deze zaken werden eerder naar voor geschoven als belangrijke mechanismen.

3.1.3. Pleinpatrons, Gent

Het 'Pleinpatrons' project tracht sinds midden 2019 enkele openbare pleinen in Gent toegankelijker en veiliger te maken, na een stijgend aantal signalen rond druggerelateerde overlast in deze buurten. Enkele jongeren (18-25 jaar), die vertrouwd zijn met de buurt, worden gevraagd een voorbeeldfunctie op te nemen. Het project, dat een samenwerking betreft tussen Stad Gent en JES VZW, begeleidt deze jongeren en leidt hen op tot zogenaamde 'pleinpatrons'. Zij zetten daarbij in op empowerment, communicatie, deontologie,... en proberen op deze manier een positieve dynamiek op het plein te ontwikkelen. Naast de jongeren zelf, worden ook hun ouders en de wijk betrokken in dit verhaal. Op langere termijn verwacht het project dat deze pleinpatrons een signaalfunctie kunnen opnemen voor de volledige buurt.

Ook hier staat de outreachende en laagdrempelige werking centraal. Daarnaast zet het project in op de activering van sociale relaties, responsabilisering van de betrokken actoren, alsook het betrekken van de bredere buurt. Dit zijn zaken die de literatuur identificeert als onderliggende mechanismen bij sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast (Pauwels et al., 2017).

3.2. Het implementatietraject

Na een aantal verkennende gesprekken tussen onderzoekers en steden begin 2021, werd het draaiboek geïmplementeerd binnen de drie besproken projecten. Omwille van de relatieve korte termijn van het SOCPREVBIS traject, de opdracht die aan het projectteam werd gegeven en de stand van zaken van de projecten hebben we hierbij vooral ingezet op de procesevaluatie en werd de uitkomstevaluatie voornamelijk theoretisch afgetoetst bij de deelnemers.

Tijdens het traject werd elke stap van het evaluatieproces opgedeeld in 4 modules. Elke module werd gekoppeld aan een workshop en aan de hand van presentaties gingen we telkens dieper in op de module. De workshops vonden plaats tussen maart 2021 en februari 2022. De eerste twee sessies gingen online door vanwege de toenmalige COVID-regelgeving. Daarna koppelden we de workshops aan een werkbezoek bij elk project zodat de deelnemers elkaars project van dichtbij leerden kennen en ervaringen konden uitwisselen rond hun werking en de evaluatie ervan.

Aan het eind van elke workshop kregen de deelnemers een opdracht mee, zodat zij – indien mogelijk – deze zelfstandig en op eigen tempo konden uitvoeren. Doorheen het proces waren de onderzoekers van dit project bereikbaar voor extra vragen en ondersteuning. Er werd daartoe een online forum opgezet (via MS Teams) waarin alle informatie werd gebundeld. Daarnaast stuurde het projectteam op geregelde tijdstippen ‘nieuwsbrieven’ waarbij de deelnemers werden herinnerd aan de opdracht of extra informatie ontvingen omtrent bepaalde vragen.

In wat volgt overlopen we kort de verschillende modules.

3.2.1. Module 1: Introductie evaluatie en opstellen evaluatiekader (25 maart 2021)

In module 1, een groepsessie, introduceerden we de deelnemers in de basisconcepten van monitoring en evaluatie en gingen we dieper in op de rol van evalueren binnen hun dagelijkse praktijk. Daarnaast stonden we stil bij de voorbereiding van de evaluatie en gaven we instructies rond het opstellen van een evaluatiekader als leidraad van hun evaluatie.

Als opdracht vroegen we de verschillende deelnemers om dit evaluatiekader voor hun eigen project op te stellen.

3.2.2. Module 2: Registratie van indicatoren (mei/juni & september 2021)

Module 2 was een individuele sessie. Tijdens deze module planden we per project een aantal momenten in om de tweede stap van de evaluatie op te starten en te monitoren. Tijdens module 2 werd feedback voorzien op het evaluatiekader en overliepen we samen de indicatoren voor de procesevaluatie. Op die manier kon men zelf kiezen welke vragen het meest relevant leken voor hun praktijk. Tegelijk werd informatie gegeven over de dataverzameling en de verschillende relevante methodes

die hiermee samenhangen. We bezorgden de deelnemers ook een aantal factsheets over onderzoeksmethodes die op een vlotte en toegankelijke manier deze informatie samenvatte. Deze werden ook opgenomen in de handleiding.

Als opdracht vroegen we de deelnemers om hun indicatoren te bepalen, onderzoeksmethodes te selecteren en vervolgens om de dataverzameling op te starten

3.2.3. Module 3: Evaluatie van de gegevens (25 oktober 2021)

Module 3 was opnieuw een groepssessie en ging fysiek door bij het Mechelse project, dat als gast optrad voor de derde module. De sessie focuste op het analyseren van de verzamelde gegevens en dit aan de hand van wetenschappelijke standaarden (Autrique et al., 2016; Brotherhood & Sumnall, 2013; Ekblom, 2010; Meyer, Schindler, Bässmann, Marks, & Linssen, 2005; Pauwels et al., 2017; Rummens, Hardyns, Vander Laenen, & Pauwels, 2016). Na de sessie leidde de gaststad de deelnemers rond doorheen Mechelen en werden een aantal projecten uitgelicht, waaronder het Urban Therapy project.

3.2.4. Module 4: Rapportage (3 februari 2022)

Module 4 was een groepssessie. De laatste module met de projecten ging dieper in op de rapportage van de evaluatie en welke lessen men kan trekken uit de evaluatie om een project bij te sturen. De gaststad voor deze sessie was Gent waardoor de module kon gekoppeld worden aan een werkbezoek aan de wijkwerking in de wijk Nieuw Gent.

Omwille van de COVID-situatie was het pas in een latere fase van het project mogelijk om fysieke workshops in te plannen. Opdat de deelnemers ook de werking van de Kempense Verslavingskoepel konden leren kennen en hierover ervaringen konden uitwisselen, werd op 6 april 2022 een werkbezoek georganiseerd in Geel.

3.2.5. Module “Train the trainer” SLIV (24 februari 2022)

Tijdens het implementatietraject en de praktijktest met de verschillende deelnemers, kon het handboek verder verfijnd en aangepast worden aan de noden binnen de praktijk.

Na afronding van bovenstaande modules werd een aparte module voorzien voor de medewerkers van de FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie en meer bepaald het evaluatieteam bij de dienst Lokale en Integrale Veiligheid (SLIV). Deze module beoogde hen de nodige kennis en skills aan te reiken om in de toekomst preventieprojecten blijvend te ondersteunen aan de hand van het SOCPREVBIS handboek. De module bestond uit een overzicht van het evaluatieproces en bood hen een overzicht van het implementatietraject en de PowerPoint-presentaties die gehanteerd werden tijdens modules 1 -4.

3.3. Aanpassingen aan het draaiboek

Doorheen het traject werd de ervaring van de deelnemers continu bevroegd en werden aanpassingen doorgevoerd aan het initiële draaiboek om het gebruik ervan te bevorderen en evaluatievragen scherp te stellen. Aan het eind van dit traject, na module 4, werd daarnaast met elk project een feedbackmoment ingepland, waarbij zij hun ervaringen met het draaiboek en de randvoorwaarden voor het gebruik ervan konden delen (zie infra).

Ten eerste werd het draaiboek omgevormd tot een pragmatische en gebruiksvriendelijke handleiding en een werkboek (bijlages 1 en 2). De handleiding beschrijft de verschillende stappen van een evaluatie en volgt op die manier de opbouw van de vier verschillende modules uit het implementatietraject. We hebben hierbij ingezet op een zo laagdrempelig mogelijke communicatie om een zo breed mogelijk publiek te kunnen aanspreken (Davies & Powell, 2012). De handleiding is verder ook doorspekt met praktische tips en voorbeelden. Daarnaast biedt het werkboek de praktische vertaling van de informatie uit de handleiding. Via handige invulbladeren kunnen projectmedewerkers op een gestructureerde manier de verschillende stappen van de evaluatie doorlopen. Op deze manier kunnen preventiewerkers zelfstandig hun projecten evalueren. Deze invulbladeren kunnen echter ook dienen als mogelijke template voor een vlotte informatiedoorstroming van deze evaluaties tussen lokale overheden en de FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie.

Ten tweede werden een aantal evaluatievragen toegevoegd, aangepast of verwijderd op aangeven van de deelnemers, maar ook op basis van verder onderzoek. Sommige vragen werden namelijk te moeilijk geformuleerd, werden irrelevant bevonden en de

volgorde van de vragen was niet altijd even duidelijk. Via de opdeling in concrete opdrachten, met een opsplitsing tussen de proces- en de uitkomstevaluatie, maar ook het aanbrengen van meer structuur en duiding binnen elke opdracht, hebben we het originele draaiboek aangepast naar een nog praktischere en pragmatische tool. Het biedt verder ook de mogelijkheid aan de evaluatoren om zelf te kiezen welke indicatoren men relevant vindt om te registreren. Om de kwaliteit van de evaluatie te bewaken, verplichten we echter wel een minimumaantal gemeten indicatoren.

Tot slot werden zowel de handleiding, het werkboek als de bijhorende PowerPointpresentaties in een aantrekkelijk en gebruiksvriendelijk design herwerkt. Dit neemt opnieuw een aantal drempels weg om met deze evaluatietool aan de slag te gaan (Langer, Tripney, & Gough, 2016). Het eindresultaat van deze praktijktest en de verschillende aanpassingen is te vinden in bijlages 1 en 2.

4. LESSONS LEARNED EN AANBEVELINGEN

Naast de inhoudelijke aanpassingen aan het draaiboek, leverde de praktijktest en de feedback van de deelnemers belangrijke lessen en aanbevelingen rond monitoring en evaluatie in het algemeen en het gebruik van de SOCPREVBis handleiding en het werkboek in het bijzonder.

Zoals eerder aangehaald geeft onderzoek aan dat binnen de praktijk de grootste weerstand rond evalueren eerder van praktische aard is, waarbij evaluatie vaak wordt gepercipieerd als te moeilijk, tijdrovend of duur.

Door het aanbieden van een gestandaardiseerd raamwerk via een begeleidend handboek en werkboek dat ontwikkeld is samen met de praktijk, kunnen al veel van deze zorgen weggenomen worden.

Wanneer we focussen op een gebrek aan ervaring met evaluatie kan de **handleiding** en het **werkboek** een mooie gids zijn in een (onbekende) wereld van evaluatie. De handleiding en het werkboek begeleiden de evaluatoren immers stap voor stap in het evaluatieproces, laat hen gericht naar informatie zoeken en geeft structuur aan de volledige evaluatie (Silva & Lind, 2020). Om de kwaliteit van de antwoorden te waarborgen en te waken over een uniforme interpretatie, kan het nuttig zijn om de evaluatoren hierin te laten begeleiden door een externe instantie, zoals het evaluatieteam van de dienst Lokale en Integrale Veiligheid (SLIV) of een universiteit. Soms kan de vertaling van het ‘verhaal’ van een project naar een gestandaardiseerde terminologie immers moeilijk verlopen (Bullock & Ekblom, 2010). Elk project is uniek en kent zijn eigen ontstaansgeschiedenis en proces, waardoor de omzetting naar een vastgezet raamwerk door de betrokken actoren als een simplificatie kan worden begrepen. Om tot overdraagbare lessen te komen voor een op kennis gebaseerde praktijk en het verspreiden van die kennis te faciliteren, is deze oefening nochtans fundamenteel. Op dat vlak kan een rol weggelegd zijn voor het evaluatieteam SLIV, die de evaluatie uitgevoerd door de evaluatoren, kan ondersteunen.

Tijdens het SOCPREVBis onderzoek hebben we bovendien vastgesteld dat veel informatie en expertise-uitwisseling te vinden is in het **lerend netwerk** dat binnen SOCPREVBis werd opgestart. Hierbij brachten we de deelnemers aan het project samen en konden zij op die manier hun ervaringen uitwisselen. Zo een *community of*

practice werkt innovatie binnen een bepaalde professionele groep in de hand, waarbij het in dit geval over de opstart van een gedreven evaluatiepraktijk gaat (Rushmer et al., 2019). Preventiewerkers leren op die manier niet enkel van elkaar, maar sporen ook hun collega's aan om zelf evaluaties uit te voeren wanneer zij hun positieve ervaringen met evaluatie delen (Langer et al., 2016). Een lerend netwerk kan met andere woorden een extra aantrekkingsbron zijn voor de bredere groep preventiewerkers (Lies, 2020). Ook hier zal het echter cruciaal zijn om de *community of practice* aan te sturen met de juiste kennis over evaluatie, maar ook praktisch bij te staan. Ook deze rol zou SLIV federaal kunnen opnemen. Op basis van de feedback van de deelnemers stellen wij vast dat deze vraag sterk leeft op het terrein.

De aantrekkingskracht kan eventueel nog versterkt worden via de creatie van een **kwaliteitslabel voor een project**. Wanneer een project positief geëvalueerd werd met de SOCPREV-tool, dan zou SLIV een teken van erkenning kunnen uitvaardigen (EUCPN, 2021c). Die erkenning werkt niet alleen als individuele beloning voor projecten, maar kan tegelijk ook andere projecten aansporen om hun werking te evalueren en dit label te bemachtigen.

Het gebrek aan tijd en de werklast en kosten die bij een evaluatie horen, zijn andere praktische aspecten waarmee rekening moet worden gehouden.

Evaluatoren moeten de nodige tijd en ruimte krijgen om een evaluatie uit te voeren. Wanneer pas op het einde of na een langere looptijd van een project wordt gedacht aan het uitvoeren van een evaluatie, is het vaak te laat en wordt deze evaluatie vaak als 'extra' taak beschouwd. De **monitoring en evaluatie inplannen van bij de start** van een preventieproject en hiervoor adequate middelen (personeel en financieel) voorzien, biedt een mogelijke oplossing (EMCDDA, 2017; HM Treasury, 2020; Silva & Lind, 2020). De handleiding biedt hiertoe ook concrete informatie en laat ook toe om het design van de evaluatie aan te passen naargelang de tijd en middelen die voorhanden zijn..

Desondanks blijft evaluatie zeker geen evidentie voor lokale projecten. Ook al ziet men de meerwaarde in van evaluatie en wil men dit inplannen, tijd en middelen moeten nu eenmaal ook voorhanden zijn. Hier kan de FOD Binnenlandse Zaken opnieuw een belangrijke rol spelen. We bevelen aan via de Strategische Veiligheids- en Preventieplannen (SVPP's) een specifiek budget te voorzien voor de evaluatie van

projecten. In het verleden voorzag Nederland bijvoorbeeld dat tien procent van het budget tijdens een grootschalig subsidietraject specifiek werd uitgetrokken voor de evaluatie van de gefinancierde projecten. Op die manier garandeerde men zelf de uitvoering van evaluaties (Van Dijk & De Waard, 2013; Van Dijk, Van Soomeren, & De Waard, 2017). Ook in Zweden subsidieert het onafhankelijk orgaan voor criminaliteitspreventie 'Brå' projecten die een evaluatie willen uitvoeren, zolang ze voldoen aan een aantal voorwaarden. Behalve het al dan niet ter beschikking stellen van een evaluatiebudget zou men bijvoorbeeld de federale subsidiëring via de SVPP's ook afhankelijk kunnen stellen van de belofte om een project te evalueren (Silva & Lind, 2020). Er zijn met andere woorden verschillende modaliteiten waarbinnen de FOD Binnenlandse Zaken de evaluatiepraktijk kan *boosten* door lokale besturen hierin financieel te begeleiden, naast de inhoudelijke ondersteuning die we hierboven vooropstelden.

Om tijd en middelen optimaler in te zetten, kan ook gezocht worden naar efficiëntiewinsten. Diverse lokale besturen registreren bepaalde projectgegevens gerelateerd aan proces, output en uitkomstvariabelen en/of voeren zelf een (vorm van) evaluatie uit. Stadsbesturen of andere subsidiebronnen vragen immers vaak een bepaalde vorm van verantwoording. Deze huidige praktijk kan als basisuitgangspunt dienen voor de evaluatie die we voorstellen binnen de handleiding en het werkboek. Tegelijk waarderen en valoriseren we zo de informatie die reeds in omloop is. Met andere woorden, men moet deze informatie over bijvoorbeeld de kosten, partners of bereikte doelstellingen, kunnen opnemen in de antwoorden op de evaluatievragen die binnen het werkboek aan bod komen en kunnen verwijzen naar andere (evaluatie)documenten die reeds in omloop zijn.

Deze lessen en aanbevelingen nemen niet weg dat obstakels kunnen voorkomen waarvoor men aandachtig moet zijn doorheen het proces. Het gestandaardiseerde raamwerk en de noodzakelijke ondersteuning mogen dan wel een aantal praktische weerstanden wegnemen, er zijn ook nadelen verbonden aan dit uitgangspunt. Een standaardpakket aan vragen zal altijd een bepaalde vorm van interpretatie vragen, maar kan er ook toe leiden dat nieuwe of onverwachte zaken niet opgemerkt worden (Silva & Lind, 2020). We moeten dus blijven rekening houden met de complexiteit van projecten, de vele bestaansvormen en de verschillende context waarin ze actief zijn. Opnieuw zal de ondersteuning en feedback van SLIV hierin cruciaal zijn, moet het

evaluatiekader op maat van elk project opgesteld worden en is het nodig om voldoende ruimte te laten voor projectspecifieke indicatoren (Rummens et al., 2016).

Daarnaast moeten we ook bewust zijn van een andere basisveronderstelling binnen dit project. De handleiding en het werkboek stellen een **zelfevaluatie** voorop. Met andere woorden: preventiewerkers evalueren hun eigen project. Dat brengt heel wat voordelen met zich mee. Zij kennen namelijk het project door en door en bevinden zich in de beste positie om informatie te verzamelen over de werking ervan. Tegelijk betekent dit een afweging ten aanzien van de objectiviteit van de evaluatie (Clarke & Dawson, 1999). Het werkboek vraagt dan wel om antwoorden te staven met bronnen, bepaalde valkuilen kunnen blijven bestaan. Men kan het project in een beter daglicht proberen te plaatsen of tegenvallende resultaten verbloemen (Mertens & Wilson, 2018; Welsh, Yohros, & Zane, 2020). De ondersteuning van SLIV fungeert hier als buffer, maar vooringenomenheid kan nooit helemaal uitgesloten worden.

Ten slotte staan we stil bij wat de handleiding en het werkboek *niet* zijn of bieden. Zij zijn **geen tools voor het beheer** van een project. Zij vervangen met andere woorden niet de dagelijkse managementinstrumenten en geven niet per se richting aan de registratie van gegevens die cruciaal zijn voor de werking van het project. De focus van de SOCPREV-tool ligt duidelijk op evaluatie.

De handleiding en het werkboek stellen ook **geen planevaluatie** voor waarbij men de uitvoering en effectiviteit van een project op voorhand inschat en plant (EMCDDA, 2017). De eerste module en opdracht rond het opstellen van het evaluatiekader kan nieuwe projecten hierin eventueel richting geven en een aantal factoren aanstippen, zoals het expliciteren van de doelstellingen van het project of de inbedding ervan in het beleid.

Als laatste geven we mee dat de handleiding en het werkboek gericht zijn op druggerelateerde criminaliteit en/of overlast, maar ook gebruikt kunnen worden voor de evaluatie van sociale preventie die niet meteen hierop gericht is. Er is echter geen informatie voorzien rond concrete indicatoren die relevant kunnen zijn voor sociale preventieprojecten die op andere fenomenen focussen. Zeker de uitkomstindicatoren zouden op dat vlak verschillend zijn (Rummens et al., 2016). Hiervoor bevelen we een gericht en verdergezet onderzoek naar analogie van SOCPREV en SOCPREVBIS aan.

5. CONCLUSIE

In dit SOCPREVBis-project werd het eerder ontwikkeld SOCPREV-registratiedraaiboek aan een praktijktest onderworpen (Pauwels et al., 2017). Met deze hernieuwde tool, in de vorm van een handleiding en werkboek, hebben we geprobeerd nog meer aan de originele opzet van SOCPREV te voldoen, namelijk de instroom aan kennis rond effectieve sociale preventie van druggerelateerde criminaliteit en/of overlast verder op gang trekken.

De aanpassingen werden doorgevoerd op basis van verder literatuuronderzoek en de feedback van de projecten die hebben deelgenomen aan de praktijktest: de Verslavingskoepel Kempen VZW (Vorselaar/regio Kempen), Urban Therapy (Mechelen) en PleinPatrons (Gent). Deze drie projecten doorliepen het volledige traject van een evaluatie en werden tijdens deze implementatie ondersteund door middel van inhoudelijke workshops en een lerend netwerk. We hebben hier als projectteam sterk ingezet op de creatie van een praktische en pragmatische tool, met een belangrijke focus op de gebruiksvriendelijkheid ervan.

Na afloop van dit SOCPREVBis-project is het in principe de opzet dat de ondersteuning verder wordt opgenomen door de FOD Binnenlandse Zaken, Algemene Directie Veiligheid en Preventie en meer specifiek het evaluatieteam bij de dienst Lokale Integrale Veiligheid (SLIV). Ondanks dat de handleiding en het werkboek zelfstandig kunnen worden gebruikt, zal deze begeleiding de kwaliteit van de evaluaties versterken en een middel bieden voor de federale overheid om een op kennis gebaseerd beleid verder te stimuleren op vlak van criminaliteitspreventie.

BIBLIOGRAFIE

- Astbury, B., & Leeuw, F. L. (2010). Unpacking black boxes: mechanisms and theory building in evaluation. *American journal of evaluation*, 31(3), 363-381.
- Atkinson, A., Anderson, Z., Hughes, K., Bellis, M. A., Sumnall, H., & Syed, Q. (2009). *Interpersonal violence and illicit drugs*. Retrieved from Liverpool: <http://fileserv.idpc.net/library/interpersonal-violence-and-illicit-drug-use.pdf>
- Autrique, M., Demarest, I., Goethals, I., De Maeyer, J., Anseau, M., & Vanderplasschen, W. (2016). *Consensusvorming over minimale en ideale kwaliteitsstandaarden voor preventie, behandeling en harm reduction van verslavingsproblemen (COMIQS. BE)*. Retrieved from http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/rDR66_nl.pdf
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. (2008). The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression and violent behavior*, 13(2), 107-118.
- Biglan, A., & Van Ryzin, M. J. (2019). Behavioral science and the prevention of adolescent substance abuse. *Perspectives on behavior science*, 42(3), 547-563.
- Bjørger, T. (2016). *Preventing crime: A holistic approach*. Springer.
- Bowen, S., & Zwi, A. (2005). Pathways to "evidence-informed" policy and practice: A framework for action. *PLoS Med*, 2(7), 600-605.
- Brotherhood, A., & Sumnall, H. R. (2013). European drug prevention quality standards: a quick guide. *Luxembourg: Publications Office of the European Union*.
- Bullock, K., & Ekblom, P. (2010). Richness, retrievability and reliability—Issues in a working knowledge base for good practice in crime prevention. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 16(1), 29-47.
- Burkhart, G. (2020). Looking back on 25 years of monitoring prevention in Europe. Retrieved from <https://www.emcdda.europa.eu/news/2020/looking-back-on-25-years-of-monitoring-prevention-in-europe>
- Clarke, A., & Dawson, R. (1999). *Evaluation research : an introduction to principles, methods and practice*. London Sage.
- Colman, C., & Vandam, L. (2009). Drugs and crime: are they hand in glove?: A review of literature. *Contemporary issues in the empirical study of crime*, 1, 21.

- Council of the European Union. (2020). *EU Drugs Strategy 2021-2025*. Brussels
- Dalkin, S. M., Greenhalgh, J., Jones, D., Cunningham, B., & Lhussier, M. (2015). What's in a mechanism? Development of a key concept in realist evaluation. *Implementation science*, 10(1), 1-7.
- Davies, H. T., & Powell, A. E. (2012). Communicating social research findings more effectively: what can we learn from other fields? *Evidence & Policy: A Journal of Research, Debate and Practice*, 8(2), 213-233.
- De Ruyver, B. U., Lemaitre, A., Born, M., Colman, C. R. E., Pirenne, C., & Vandam, L. U. (2008). *Definiëring en meting van druggerelateerde criminaliteit*. Gent Academia Press 2008.
- Eklblom, P. (2010). *Crime prevention, security and community safety using the 5Is framework*. Springer.
- EMCDDA. (2007). *Drugs and crime: a complex relationship*. Retrieved from Lisbon: https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/470/Dif16EN_85000.pdf
- EMCDDA. (2017). *Evaluating drug policy: a seven-step guide to support the commissioning and managing of evaluations*. Retrieved from Luxembourg: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4680/td0417390enn1.pdf>
- EUCPN. (2020a). *Mythbuster: Awareness-raising never hurts, does it?* Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/mythbuster-awarenessraising>
- EUCPN. (2020b). *Preventing drug-related crimes: achieving effective behavioural change*. Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/toolbox16-drugrelatedcrimes>
- EUCPN. (2021a). *Crime prevention registries in the EU: a scoping review*. Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/document/crime-prevention-registries-in-the-eu-a-scoping-review>
- EUCPN. (2021b). *Mythbuster: Warning, you may find the following message disturbing...* . Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/mythbuster-deterrence>
- EUCPN. (2021c). *Towards evidence-based crime prevention in the EU*. Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/document/towards-evidence-based-crime-prevention-in-the-eu>

- Goldstein, P. J. (1985). The drugs/violence nexus: A tripartite conceptual framework. *Journal of drug issues*, 15(4), 493-506.
- Heise, L. (2011). *What works to prevent partner violence? An evidence overview*. Retrieved from London: https://researchonline.lshtm.ac.uk/id/eprint/21062/1/Heise_Partner_Violence_evidence_overview.pdf
- HM Treasury. (2020). *Magenta Book: Central Government guidance on evaluation*. Retrieved from www.gov.uk/official-documents
- ICPC. (2015). *Prevention of drug-related crime*. Retrieved from Montreal: https://cipc-icpc.org/wp-content/uploads/2019/08/Rapport_FINAL_ENG_2015.pdf
- Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Macmillan.
- Langer, L., Tripney, J., & Gough, D. (2016). The science of using science: Researching the use of research evidence in decision-making. In. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, UCL Institute of Education, University College London.
- Lies, J. (2020). Imagining Niklas Luhmann as a “change manager”: scrum as an example of a closed system for the self-organized stabilization of corporate agility. *Journal of Organizational Change Management*.
- Marchal, B., Van Belle, S., Van Olmen, J., Hoérée, T., & Kegels, G. (2012). Is realist evaluation keeping its promise? A review of published empirical studies in the field of health systems research. *Evaluation*, 18(2), 192-212.
- McCord, J. (2003). Cures that harm: Unanticipated outcomes of crime prevention programs. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 587(1), 16-30.
- Mertens, D. M., & Wilson, A. T. (2018). *Program evaluation theory and practice*. New York: Guilford Publications.
- Meyer, A., Schindler, V., Bässmann, J., Marks, E., & Linssen, R. (2005). The Beccaria Standards for Ensuring Quality in Crime Prevention Projects. In E. Marks, A. Meyer, & R. Linssen (Eds.), *Quality in Crime Prevention* (pp. 201-209). Hanover: Landespräventionsrat Niedersachsen.
- Pauwels, L., Vander Laenen, F., Maes, E., De Kock, C., & Mine, B. (2017). *Sociale criminaliteitspreventie: Een evaluatie van initiatieven om druggerelateerde*

- criminaliteit te reduceren*. Retrieved from http://www.belspo.be/belspo/organisation/Publ/pub_ostc/Drug/DR75rapp.pdf
- Pawson, R. (2006). *Evidence-based policy: a realist perspective*: Sage.
- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*: Sage.
- Pawson, R., & Tilley, N. (2004). *Realist evaluation*.
- Petrosino, A., Turpin-Petrosino, C., & Finckenauer, J. O. (2000). Well-meaning programs can have harmful effects! Lessons from experiments of programs such as Scared Straight. *Crime & Delinquency*, 46(3), 354-379.
- Rummens, A. U., Hardyns, W. R. E., Vander Laenen, F. R. E., & Pauwels, L. R. E. (2016). *Criteria for the evaluation of crime prevention practices*. Retrieved from Ghent: <http://lib.ugent.be/catalog/pug01:8579621>
- Rushmer, R., Ward, V., Nguyen, T., & Kuchenmüller, T. (2019). Knowledge translation: key concepts, terms and activities. In *Population health monitoring* (pp. 127-150): Springer.
- Silva, T., & Lind, M. (2020). *Experiences of the Member States performing evaluations in projects and activities aimed at crime prevention*. Retrieved from Brussels: <https://eucpn.org/document/research-report-evaluations>
- Stame, N. (2004). Theory-based evaluation and types of complexity. *Evaluation*, 10(1), 58-76.
- Van Dijk, J., & De Waard, J. (2013). Forty years of crime prevention in the Dutch polder. In A. Crawsford (Ed.), *Crime prevention policies in comparative perspective* (pp. 156-178). London: Willan.
- Van Dijk, J., Van Soomeren, P., & De Waard, J. (2017). Safeguarding sustainable crime prevention: The rocky case of the Netherlands. In J. A. Winterdyk (Ed.), *Crime Prevention: International Perspectives, Issues, and Trends* (pp. 533-558). Boca Raton: Routledge.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2009). *Making public places safer: Surveillance and crime prevention*: Oxford University Press.
- Welsh, B. C., & Farrington, D. P. (2012). The Science and Politics of Crime Prevention: Toward a New Crime Policy. In D. P. Farrington & B. C. Welsh (Eds.), *The Oxford Handbook of Crime Prevention*. Oxford: Oxford University Press.
- Welsh, B. C., Farrington, D. P., & Gowar, B. R. (2015). Benefit-cost analysis of crime prevention programs. *Crime and justice*, 44(1), 447-516.

Welsh, B. C., Yohros, A., & Zane, S. N. (2020). Understanding iatrogenic effects for evidence-based policy: A review of crime and violence prevention programs. *Aggression and violent behavior, 55*, 101511.

Wong, G., Westhorp, G., Manzano, A., Greenhalgh, J., Jagosh, J., & Greenhalgh, T. (2016). RAMESES II reporting standards for realist evaluations. *BMC medicine, 14*(1), 1-18.